

Філософія права

УДК 340:12

Іванишин Тарас Іванович

заступник начальника управління –

начальник відділу аудиту

Львівського управління Офісу ВПП ДФС

Иванишин Тарас Иванович

заместитель начальника управления -

начальник отдела аудита

Львовского управления Офиса ВПП ДФС

Ivanishin Taras

Deputy Head of Department -

Head of Audit

Lviv Department of the WFP WFP Office

**НАЦІОНАЛЬНО-ПРАВОВЕ УТВЕРДЖЕННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ
МОЛОДІ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО
СУСПІЛЬСТВА**

**НАЦИОНАЛЬНО-ПРАВОВОЕ УТВЕРЖДЕНИЕ СТУДЕНЧЕСКОЙ
МОЛОДЕЖИ КАК ОСНОВА ФОРМИРОВАНИЯ ГРАЖДАНСКОГО
ОБЩЕСТВА**

**NATIONAL-LEGAL APPROVAL OF STUDENT YOUTH AS THE BASIC
FORMATION OF CIVIL SOCIETY**

***Анотація.** У статті проаналізовано проблемні аспекти національно-правового утвердження студентської молоді як основи формування громадянського суспільства в Україні як поняття теорії права. Узагальнено знання про становлення поняття правового виховання, сформульовано визначення, з'ясовано зміст, форми та стан правового самовиховання*

студентської молоді, визначено основні проблеми та запропоновано правові заходи удосконалення реалізації такого процесу, обґрунтована взаємна залежність формування громадянського суспільства в Україні із правовим вихованням студентської молоді.

Правове виховання визначено як цілеспрямований комплексний та безперервний вплив на індивіда з метою розвитку правової культури й формування активної правомірної поведінки. Ціллю цього процесу є досягнення такого рівня, який гарантуватиме, у будь-яких правовідносинах, консенсусну реалізацію всіма індивідами своїх прав та обов'язків й сприятиме загальному правовому поступу.

Зміст правового самовиховання студентської молоді розкрито як процес активного, здебільшого систематичного та цілеспрямованого впливу на особисту правосвідомість шляхом використання виховних заходів національно-правового спрямування, застосування відповідної системи методів, засобів, способів та прийомів, індивідуально обраних суб'єктом для досягнення визначеної ним мети з урахуванням своїх психологічних особливостей, інтелектуальних здібностей, набутих правових практичних умінь та навичок, і звісно життєвого досвіду в цілому.

Серед основних складових змісту правового самовиховання виокремлено наступні елементи: 1) процес набуття системи правових знань, що відповідає запитам суб'єкта таdezидератам розвитку громадянського суспільства; 2) ініціативна робота індивіда над підвищенням рівня власної правосвідомості.

Наголошено, що взаємообумовленість формування громадянського суспільства і правового виховання опосередкована ідеєю суспільного ідеалу та правової особистості. Будь-який суспільний ідеал, у свою чергу, передбачає існування певних характеристик особистості як суб'єкта такого суспільства. Саме правова особистість і є кінцевою метою правового виховання, якій мають відповідати зміст і спрямованість

останнього. У зв'язку з цим, акцент у правовому вихованні як одній з передумов формування громадянського суспільства, поступово зміщується на принципи права, загальнолюдські цінності, ті підстави, які покладені в основу вільного вибору стилю та характеру поведінки в межах суспільних відносин, на які поширюються правові норми.

Ключові слова: особистість, студентська молодь, громадянин, національна свідомість, правове виховання, національно-правове утвердження, відповідальність, правова держава, громадянське суспільство.

Аннотация. В статье проанализированы проблемные аспекты национально-правового утверждения студенческой молодежи как основы формирования гражданского общества в Украине как понятие теории права. Обзор знания о становлении понятия правового воспитания, сформулировано определение, выяснено содержание, формы и состояние правового самовоспитания студенческой молодежи, определены основные проблемы и предложены правовые меры совершенствования реализации такого процесса, обоснована взаимная зависимость формирования гражданского общества в Украине с правовым воспитанием студенческой молодежи.

Правовое воспитание определено как целенаправленный комплексный и непрерывный влияние на индивида с целью развития правовой культуры и формирования активного правомерного поведения. Целью этого процесса является достижение такого уровня, который будет гарантировать, в любых правоотношениях, консенсусной реализацию всеми индивидами своих прав и обязанностей и способствовать общему правовому развитию.

Содержание правового самовоспитания студенческой молодежи раскрыто как процесс активного, в основном систематического и целенаправленного воздействия на личную правосознание путем

использования воспитательных мероприятий национально-правового направления, применение соответствующей системы методов, средств, способов и приемов, индивидуально выбранных субъектом для достижения определенной им цели с учетом своих психологических особенностей, интеллектуальных способностей, приобретенных правовых практических умений и навыков, и конечно жизненного опыта в целом.

Среди основных составляющих содержания правового самовоспитания выделены следующие элементы: 1) процесс приобретения системы правовых знаний, отвечает запросам субъекта и деизидерат развития гражданского общества; 2) инициативная работа индивида над повышением уровня собственной правосознания.

Отмечено, что взаимообусловленность формирования гражданского общества и правового воспитания опосредованная идеей общественного идеала и правовой личности. Любой общественный идеал, в свою очередь, предполагает существование определенных характеристик личности как субъекта такого общества. Именно правовая личность и является конечной целью правового воспитания, которой должны соответствовать содержание и направленность последнего. В связи с этим, акцент в правовом воспитании как одной из предпосылок формирования гражданского общества, постепенно смещается на принципы права, общечеловеческие ценности, те основания, которые положены в основу свободного выбора стиля и характера поведения в пределах общественных отношений, на которые распространяются правовые нормы.

Ключевые слова: личность, студенческая молодежь, гражданин, национальное сознание, правовое воспитание, национально-правовое утверждение, ответственность, правовое государство, гражданское общество.

Summary. *The article analyzes the problematic aspects of the national legal approval of students as the basis for the formation of civil society in Ukraine as a concept of the theory of law. A review of knowledge about the formation of the concept of legal education, a definition is formulated, the content, forms and state of legal self-education of student youth are clarified, the main problems are identified and legal measures are proposed to improve the implementation of such a process, the mutual dependence of the formation of civil society in Ukraine with the legal education of student youth is justified.*

Legal education is defined as a targeted integrated and continuous influence on an individual with the aim of developing a legal culture and the formation of active lawful behavior. The purpose of this process is to achieve a level that will guarantee, in any legal relationship, the consensus realization by all individuals of their rights and obligations and contribute to the overall legal development.

The content of the legal self-education of student youth is disclosed as a process of active, mainly systematic and targeted impact on personal justice through the use of educational activities of the national legal direction, the use of an appropriate system of methods, means, methods and techniques individually selected by the subject to achieve his specific goal, taking into account his psychological characteristics, intellectual abilities, acquired legal practical skills, and of course experience of life as a whole.

Among the main components of the content of legal self-education, the following elements are highlighted: 1) the process of acquiring a system of legal knowledge that meets the needs of the subject and the desiderate of the development of civil society; 2) initiative work of the individual to increase the level of his own legal consciousness.

It is noted that the interdependence of the formation of civil society and legal education is mediated by the idea of a social ideal and a legal personality. Any social ideal, in turn, assumes the existence of certain characteristics of the individual as a subject of such a society. It is the legal personality that is the

ultimate goal of legal education, to which the content and orientation of the latter must correspond. In this regard, the emphasis in legal education as one of the prerequisites for the formation of a civil society is gradually shifting to the principles of law, universal values, the foundations that underlie the free choice of the style and nature of behavior within social relations to which legal norms apply.

Key words: *personality, student youth, citizen, national consciousness, legal education, national legal affirmation, responsibility, constitutional state, civil society.*

Постановка проблеми. Розбудова демократичної, соціальної, правової держави та формування громадянського суспільства, у контексті глобалізаційних викликів, гостро актуалізує проблеми виховання самостійної, компетентної, відповідальної та соціально активної особистості. Відтак особливої значущості набуває питання підвищення національної свідомості та правової відповідальності громадян, їх національно-правове утвердження.

Національно-правове утвердження є відправним чинником формування правової дійсності в Україні. Його зміст та ефективність обумовлені тим, що воно відбувається в складних умовах хронічної трансформації тоталітарного суспільства в демократичне громадянське. Процес ускладняється й тим, що він супроводжується не тільки політичними та економічними, але й культурними та правовими кризами, неспроможністю національно-правової системи виховання адекватно відкликатися на зміни форм та стилю поведінки сучасної молоді.

Суспільна нагальність національно-правового утвердження молоді продиктована розвитком національної свідомості, практичною реалізацією правових норм, що є визначальною умовою свободи вибору індивідом власних дій, норм поведінки та несення відповідальності за них. Національно-правове утвердження покликане стати основним чинником,

конститутивною гарантією оптимального формування громадянського суспільства. Отже, дискурс про громадянське суспільство є можливим лише за умови існування громадянина як самостійного суб'єкта, який осмислює себе невід'ємною частиною суспільства, його важливим членом, наділеним комплексом прав і свобод, а також усвідомлює свою відповідальність перед ним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукове розуміння національно-правового утвердження студентської молоді як основи формування громадянського суспільства, у свою чергу, дозволяє ґрунтовніше осмислити природу права, його вплив на свідомість і поведінку учасників суспільних відносин, а також характер зумовленості змісту права пануючими у суспільстві уявленнями про справедливість, законність, гуманізм та інші правові цінності, що великою мірою формуються завдяки правовому вихованню.

Проблемам правового виховання присвячено праці таких правознавців, як Андрейцев В., Битяк Ю., Головченко В, Голосніченко І., Дмитрієнко І., Долгополов О., Калиновський Ю., Коваленко Н., Колесніченко Д., Козюбра М., Косаревська О., Кутиркин А., Кушнірова Т., Легуша З., Матузов М., Менюк О., Невважай І., Осика І., Подберезський Р., Пометун О., Татаринцев Є., Тацій В., Тодика Ю., Удод Н., Черней В., І. Яковюк І. та ін

Враховуючи кількість вчених, які присвятили свою увагу дослідженню правового виховання, існує також і безліч визначень окресленої дефініції. Ми у своїй науковій розвідці запропонували, з урахуванням національного аспекту, новий підхід до наукового розуміння означеної категорії.

Формулювання цілей статті (постановка завдання) полягає у здійсненні на основі ґрунтовного аналізу значної кількості наукових розвідок, розкриття значення національно-правового утвердження студентської молоді як основи формування громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Формування громадянського суспільства не може реалізуватися вольовими методами впливу, а лише шляхом досягнення верховенства права. І саме студентська молодь, будучи вагомим суспільним рушієм, покликана відштовхуючись від досягнутого формувати нові риси українського суспільства, забезпечити його ціннісний еволюційний процес [1, с. 32].

Безумовно, однією з визначальних передумов оперативного формування громадянського суспільства є правове виховання. Українська педагогічна думка визначає правове виховання як формування етично-правової (або ж морально-правової) культури, яка собою представляє: володіння певною системою знань та ціннісних орієнтацій естетики, моралі, права в їх гармонійній єдності; готовність виконувати громадянські обов'язки та додержуватися правових норм; правову популяризацію; виховання в атмосфері пієтету права та поваги до законів; вироблення активної життєвої позиції; неприпустимість порушення громадського порядку та будь-яких антисуспільних діянь [2, с. 153-154]. Втім таке тлумачення дефініції правового виховання, на наше переконання, є дещо звуженим, і не відображає усіх істотних особливостей цього явища.

Значно ґрунтовніше правове виховання визначають науковці-правники, хоча в їх трактуваннях також спостерігаються певні відмінності. Певна частина вважає, що правове виховання є не тільки суспільно інспектованим процесом правової соціалізації, а передусім, діяльністю, системою заходів, формуванням правової свідомості, які виступають реально діючими механізмами впливу на національно-правове утвердження особистості. Правове виховання – це також й певні рефлексивні та випадкові чинники, зокрема об'єктивні фактори повсякденного життя (які не завжди мають позитивний характер). На переконання інших вчених-юристів, правове виховання – це вплив на внутрішній (духовний) світ індивіда, його свідомість, психолого-емоційний стан, на процес пізнання та опанування

правового світогляду [3, с. 13-14]. У своїх наукових працях дослідниця Татарінцева Е. В. тлумачить правове виховання, як взаємовплив суб'єктів, бажання до гармонійного поєднання інтересів громадянина та запитів суспільства. Вона слушно зауважує, що процес правового виховання зобов'язаний містити пізнання та усвідомлення індивідом змісту довколишнього світу та сутності особистого «Я», необхідності злагодженого симбіозу суб'єктів [4, с. 134-135].

Правове виховання є багатоаспектною формою діяльності, яку в широкому розумінні можна аналізувати як вплив усіх правових чинників суспільного буття, зокрема правової системи, на формування в індивідів й соціальних груп певних правових якостей, які відповідають, досягнутим соціумом, ступеню правової свідомості та культури. Себто правове виховання осмислюється швидше як правова соціалізація. У вузькому розумінні – це систематичний, цілеспрямований щоденний вплив юридичної доктрини та практики на свідомість індивідів з метою розвитку в них належного рівня правової свідомості, правової культури та типової правомірної поведінки [5, с. 12].

Отже, правове виховання – це цілеспрямований комплексний та безперервний вплив на індивіда з метою розвитку правової культури й формування активної правомірної поведінки. Ціллю цього процесу є досягнення такого рівня, який гарантуватиме, у будь-яких правовідносинах, консенсусну реалізацію всіма індивідами своїх прав та обов'язків й сприятиме загальному правовому поступу. Слід зауважити, що забезпечення правового виховання повинно відбуватися у контексті постійного моніторингу, себто з урахуванням усіх викликів сучасного соціуму (ризиків, запитів, перспектив).

Реалії інформаційного суспільства вимагають комплексного підходу до проблеми правового виховання індивіда, передусім врахування наступних чинників:

— по-перше, беручи до уваги цілісний характер людської свідомості, слід максимально поєднувати усі види виховання (розумове, моральне, естетичне, патріотичне, релігійне);

— по-друге, зважаючи на плюралізм, чисельність та емоційне забарвлення продукції засобів масової інформації, не варто проводити чіткого розмежування між рубриками та передачами з розважальним чи художнім змістом та трансляціями, які присвячені абсолютно правовому вихованню соціуму. Навпаки, ми вважаємо за раціональне поєднувати перераховані тематичні блоки (приміром, у художніх фільмах висвітлювати діяльність правоохоронних органів; розважальним передачам надавати інтелектуально-виховного характеру);

— по-третє, розв'язуючи проблеми правового виховання, необхідно синтезувати усі чинники життя соціуму, які здійснюють вплив на правосвідомість індивіда. Відтак спроектувати, за допомогою права, національну стратегію, яка акумулює позитивні фактори правовиховного впливу та ефективно протидіятиме негативним чинникам розвитку правової культури індивіда [6, с. 44].

Отже, зміст правового виховання розкривається у ході систематичного та цілеспрямованого впливу на правосвідомість індивіда за допомогою комплексу правовиховних заходів, сукупності певних засобів та способів, якими владує соціум.

Правове виховання виступаючи однією з визначальних передумов формування громадянського суспільства повинна дати індивіду доконечні в повсякденному житті правові знання, навчити його поважати закони та підзаконні акти, передусім їх виконувати, себто сформувати належний рівень правової культури, спосібний ухилитись правопорушень та сприяти їх зменшенню в своєму оточенні.

Аналіз формування громадянського суспільства у зв'язку з правовим вихованням показав, що на шляху до правового ідеалу визначальне місце

посідає людський чинник. Позаяк будь-які політичні інституції – це результат людського потенціалу, і кожен політичний механізм запускається в дію лише соціумом. Відтак розглядаючи основи формування громадянського суспільства, неодмінно стикаємося з проблемою правового виховання, яке скероване насамперед на індивіда. Звідси доцільно, на наше переконання, застосовувати дефініцію ідеалу соціуму, а не ідеалу держави. Отже, якщо формування державно-правового ідеалу опосередковане процесами становлення громадянського суспільства, то на шляху до суспільного ідеалу таким визначальним чинником є правове виховання індивіда.

У теоретичній площині такий ідеал обґрунтовується теорією «правового суспільства», інституційними основами якого є правова держава та громадянське суспільство в їх одності. Дефініція «правове суспільство» тлумачиться як суспільство, в якому домінує принцип верховенства права, або таке суспільство, що ефективно саморегулюється, де демаркацією свободи одного індивіда виступає тільки така ж рівна свобода іншого індивіда [7, с. 30].

Досліджуючи вплив правового виховання на формування громадянського суспільства, український правознавець Максимов С. визначив основні чинники, які обумовлюють цей процес: 1) показники та якість правової вихованості громадян, які забезпечують можливість функціонування державного механізму; 2) ступінь правової вихованості суб'єктів владних прав як запорука додержання режиму обов'язкового виконання законів; 3) рівень правничої науки, яка здійснює безпосередній вплив на процес державотворення шляхом формування суспільного ідеалу, доктринального обґрунтування та розроблення концепту державно-правових реформ; 4) система якості вищої юридичної науки, що гарантує забезпечення професійним кадровим потенціалом; 5) спосібність правового виховання завбачити та коригувати аномалії правосвідомості, себто скеровувати соціум на правомірну поведінку тощо [7, с. 46].

Звідси, одним з визначальних факторів, який безпосередньо впливає на формування громадянського суспільства виступає якість правової вихованості молодого покоління, їх спосібність розбудовувати сучасну правову державу. Передусім, для розвитку демократичної держави та зміцнення принципу верховенства права значливим є його перцепція українським соціумом. Тому правове виховання повинне стати основою моральної традиції кожної спільноти, стійким елементом будь-якої інституції, загальним ідеалом громадянської думки, тоді й соціум наблизиться до нього [8, с. 128].

Отже, для формування громадянського суспільства доконечним є належний рівень правової вихованості громадян, яку необхідно актуалізувати саме в студентському середовищі, коли формується стійкий світогляд індивіда. При цьому правове виховання обов'язане мати виразну ціннісну основу, яка відповідає вектору розбудови правової держави, розвитку громадянського суспільства. Відповідно в сучасних українських реаліях, коли формуються нові риси суспільства, правове виховання повинне виступати інструментом трансляції демократичних установок, національних переконань, європейських орієнтацій, правових цінностей, моральних вартостей. Керівними принципами правового виховання у громадянському суспільстві є: свобода, законність, рівність, справедливість, загальне благо тощо.

Рівень правової вихованості студентської молоді безпосередньо залежить від рівня освіти, ціннісних орієнтацій навчальних інституцій. Сьогодні основний акцент реформування вищої освіти поставлений на навчальному процесі, натомість виховна складова залишається поза увагою. Відтак виховний процес потребує певної трансформації, що пов'язано з такими тенденціями як: нестабільність сучасного світу, динамічний розвиток інформаційного суспільства, утвердження плюралістичної парадигми, відмова від традиціоналізму, декларування принципу множинності,

фрагментації культурної єдності, увага до особистості та її внутрішнього світу, питань ідентичності [3, с. 232]. Разом з тим актуально, щоб виховна сфера не втратила свого основного призначення – передати національну традицію, фундамент, на якому має зростати правова державність. Тому вкрай необхідно зорієнтувати молодь на поглиблене розуміння значення права як найбільш універсального, легітимного засобу регулювання взаємин між людьми [10, с. 229].

Аналізуючи сучасні тенденції у правовому вихованні, правознавець Оніщенко Н. зауважує, що «...основним результатом освітнього процесу повинна стати не система знань, умінь і навичок сама по собі, а готовність до новітніх інтелектуальних, інформаційних, комунікативних, соціально-правових практик, до розуміння права, сприйняття його настанов та приписів» [11, с. 204-205].

Відтак актуалізується проблема організації ефективного правового самовиховання українського студентства, результатом якого повинне стати формування нової генерації, здатної об'єктивно оцінювати правову дійсність. Основними особливостями такого покоління буде, безумовно, правомірна поведінка, прагнення до постійного удосконалення, неодмінна готовність до трансформації своїх особистісних якостей, відповідно до загальнолюдських, і разом з тим індивідуальних інтересів, орієнтацій та цінностей [12, с. 30].

Зміст правового самовиховання студентської молоді ми аналізуємо як процес активного, здебільшого систематичного та цілеспрямованого впливу на особисту правосвідомість шляхом використання виховних заходів національно-правового спрямування, застосування відповідної системи методів, засобів, способів та прийомів, індивідуально обраних суб'єктом для досягнення визначеної ним мети з урахуванням своїх психологічних особливостей, інтелектуальних здібностей, набутих правових практичних умінь та навичок, і звісно життєвого досвіду в цілому.

Серед основних складових змісту правового самовиховання необхідно виокремити наступні елементи: 1) процес набуття системи правових знань, що відповідає запитам суб'єкта таdezидератам розвитку громадянського суспільства; 2) ініціативна робота індивіда над підвищенням рівня власної правосвідомості.

Отже, серед складових змісту правового самовиховання можна виділити наступні елементи: 1) здобуття сукупності правових знань, що відповідає потребам суб'єкта і вимогам розвитку громадянського суспільства; 2) робота особи над підвищенням рівня власної правосвідомості, яка полягає у виробленні поваги до права як цінності, формуванні правових ідеалів, переконань, установок щодо правомірної поведінки; 3) активна діяльність індивіда, що відображається в прагненні самоудосконалюватися, у свободі та самостійності при визначенні цілей правового виховання, формуванні системи завдань, формулюванні шляхів щодо їх вирішення, це, у кінцевому результаті, акумулює процес формування ініціативного громадянина [12, с. 31 – 32].

Зміст правового самовиховання студентської молоді визначається бінарним характером. Першим аспектом є те, що це самостійна діяльність індивіда щодо підвищення рівня особистої правосвідомості та правової культури. Другий аспект визначається особливим статусом соціальної групи «студентства», що вимагає систематичного зовнішнього виховного впливу, який проявляється не у формі правовиховної діяльності відповідних органів, а як управління правовим самовихованням, активне сприяння молодій особі в процесі його організації.

Формування інститутів громадянського суспільства на рівні закладів вищої освіти, передусім, залежить від стану розвитку студентського самоврядування. Адже саме воно є тим середовищем, в якому студентська молодь набирає значного досвіду самоорганізації, самоконтролю, самоуправління, зокрема у правовій сфері. Правове виховання студентського

самоврядування здійснюється, здебільшого, у формі ініціативної правомірної діяльності, що і, власне, сприяє формуванню молоді правосвідомої генерації – фундаменту громадянського суспільства.

Слушно зауважив правник Головченко В. В., що рівень розвитку правової культури студентської молоді безпосередньо обумовлюється становищем студентського самоврядування, в якому вчений вбачає реальний потенціал виховання конкретно визначеними справами, набуття навичок самовиховання, самовдосконалення та самоуправління. Студентське самоврядування може бути як і засобом, так і критерієм ефективності правового виховання, показником рівня правової культури студентської молоді [13, с. 35-36].

Ефективність як правового самовиховання, так і студентського самоврядування залежить, у першу чергу, від підготовки педагогами молоді до таких видів діяльності. Тому особливої актуальності набуває характер взаємодії педагогів та студентів як запорука якісних, демократичних перетворень у вищих навчальних закладах та, як наслідок, у суспільстві в цілому.

Важливим аспектом при допомозі в організації студентського самоврядування та правового самовиховання молоді в його середовищі є формування образу висококваліфікованого, цілеспрямованого, ініціативного, активного громадянина, здатного бути творцем свого майбутнього, майбутнього своєї родини та держави, що відповідає парадигмі розвитку громадянського суспільства.

За О. Ф. Скакун, для правової системи, що формується, в умовах послаблення ідеологічної функції держави ціннісний вакуум особливо небезпечний – він може бути заповнений «цінностями» кримінального світу або клановими установками, їх вабливими обіцянками швидкого виходу з кризи. Тому конструктивний процес формування інноваційної системи

правових цінностей, норм і принципів, повинен випереджати процес руйнування традиційних цінностей, що себе віджили [14, с. 38].

Подолання такого роду негативних тенденцій можливе лише шляхом узгоджених, зважених, активних правовиховних дій держави та усіх інститутів громадянського суспільства, зорієнтованих на утвердження системи цінностей, заснованих на приматі не держави, а людини задля її всебічного розвитку та самореалізації.

Варто підкреслити, що правове виховання як передумова формування громадянського суспільства перебуває в тісному взаємозв'язку і взаємовпливі з процесами державотворення. Формування громадянського суспільства і побудова відповідної державності має безперечно позитивний вплив на процес правового виховання.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. У цілому взаємообумовленість формування громадянського суспільства і правового виховання опосередкована ідеєю суспільного ідеалу та правової особистості. Будь-який суспільний ідеал, у свою чергу, передбачає існування певних характеристик особистості як суб'єкта такого суспільства. Саме правова особистість і є кінцевою метою правового виховання, якій мають відповідати зміст і спрямованість останнього. У зв'язку з цим, акцент у правовому вихованні як одній з передумов формування громадянського суспільства, поступово зміщується на принципи права, загальнолюдські цінності, ті підстави, які покладені в основу вільного вибору стилю та характеру поведінки в межах суспільних відносин, на які поширюються правові норми.

Література

1. Наливайко Т. В. Роль правового виховання в становленні громадянського суспільства. Науковий вісник Ужгородського

- національного університету. Серія «Право». 2014. Випуск 28. Т.1. С. 31–33.
2. Касьяненко М. Д. Педагогіка співробітництва: вплив на внутрішній стан: навч. посібник. Київ, 1993. 169 с.
 3. Білий П. М. Правова держава і правова культура: взаємозв'язок та результативність. Право України. 1997. № 12. С. 75 – 77.
 4. Татаринцева Е. В. Правовое воспитание: методология и методика. М., Высшая школа, 1990. 179 с. URL: http://libtomcat.knteu.kiev.ua/library/DocDescription?doc_id=52412
 5. Орлова О. О. Методологічний аналіз інтерпретації поняття «правове виховання». Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2007. № 2. С. 12-17.
 6. Пунько О. В. Правове виховання як основний чинник формування правової культури особи в умовах розбудови правової держави України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2014. Вип. 27(1). С. 42-46.
 7. Максимов С. И. Правовая реальность: опыт философского. Харьков : Право, 2002. 328 с.
 8. Погребняк С.П. Роль правової культури для утвердження верховенства права. Виховання в контексті соціальної адаптації студентства : матеріали міжнар. наук.-практ. конф.-семінару кер. ВНЗ та вчених дослідників із пробл. виховання студентства в суч. умовах 7 листопада 2003 р. Х., 2003. Ч. 1. С. 120-128.
 9. Оборотов Ю. М. Традиції та оновлення у правовій сфері: питання теорії (від пізнання до розуміння права). Одеса: Юридична література, 2002. 280 с.
 10. Тацій В.Я. Правове виховання студентства як елемент формування правової держави. Виховання в контексті соціально адаптації студентства : матеріали міжнар. наук.-практ. конф.-семінару кер ВНЗ

та вчених дослідників із пробл. виховання студентства в сучасних умовах (7 листопада 2003 р.). Ч. 1. Х., 2003. С. 228-235.

11. Оніщенко Н. М. Сприйняття права в умовах демократичного розвитку: проблеми, реалії, перспективи. К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008. 320 с.
12. Осташова В. О. Правове самовиховання студентської молоді в умовах формування громадянського суспільства в Україні. Полтава : РВВ ПДАА, 2012. 169 с.
13. Головченко В. В. Правове виховання учнівської молоді: питання методології та методики. К. : Наукова думка, 1993. 134 с.
14. Скакун О. Ф. Правосознание как компонент правовой системы. Правова культура і громадянське суспільство в Україні: стан і перспективи розвитку: матеріали міжнарод. наук. конф., м. Харків, 12 жовтня 2007 р. / НДІ держ. будівництва та місцевого самоврядування. Академія правових наук України; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Х. : Право, 2007. С. 34-38.

References

1. Nalyvajko T. V. Rolj pravovogho vykhovannja v stanovlenni ghromadjanskogho suspilstva. Naukovyj visnyk Uzhghorodskogho nacionaljnogho universytetu. Serija «Pravo». 2014. Vypusk 28. T.1. S. 31–33.
2. Kasjjanenko M. D. Pedagoghika spivrobitnyctva: vplyv na vnutrishnij stan: navch. posibnyk. Kyjiv, 1993. 169 s.
3. Bilyj P. M. Pravova derzhava i pravova kuljtura: vzajemozv'jazok ta rezuljtatyvnistj. Pravo Ukrajiny. 1997. № 12. S. 75 – 77.
4. Tatarynceva E. V. Pravovoe vospytanye: metodologhyja y metodyka. M., Vysshaja shkola, 1990. 179 s. URL: http://libtomcat.knteu.kiev.ua/library/DocDescription?doc_id=52412

5. Orlova O. O. Metodologichnyj analiz interpretaciji ponjattja «pravove vykhovannja». Naukovyj visnyk Dnipropetrovsjkogho derzhavnogho universytetu vnutrishnikh sprav. 2007. № 2. S. 12-17.
6. Punjko O. V. Pravove vykhovannja jak osnovnyj chynnyk formuvannja pravovoji kuljтуры osoby v umovakh rozbudovy pravovoji derzhavy Ukrainy. Naukovyj visnyk Uzhghorodskogho nacionaljnogho universytetu. Serija: Pravo. 2014. Vyp. 27(1). S. 42-46.
7. Maksymov S. Y. Pravovaja realjnostj: opyt fylosofskogho. Kharjkov : Pravo, 2002. 328 s.
8. Poghrebnyak S.P. Rolj pravovoji kuljтуры dlja utverdzhennja verkhovenstva prava. Vykhovannja v konteksti socialjnoji adaptaciji studentstva : materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf.-seminaru ker. VNZ ta vchenykh doslidnykiv iz probl. vykhovannja studentstva v such. umovakh 7 lystopada 2003 r. Kh., 2003. Ch. 1. S. 120-128.
9. Oborotov Ju. M. Tradyciji ta onovlennja u pravovij sferi: pytannja teoriji (vid piznannja do rozuminnja prava). Odesa: Jurydychna literatura, 2002. 280 s.
10. Tacij V.Ja. Pravove vykhovannja studenstva jak element formuvannja pravovoji derzhavy. Vykhovannja v konteksti socialjno adaptaciji studentstva : materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf.-seminaru ker VNZ ta vchenykh doslidnykiv iz probl. vykhovannja studentstva v suchasnykh umovakh (7 lystopada 2003 r.). Ch. 1. Kh., 2003. S. 228-235.
11. Onishhenko N. M. Sprynjattja prava v umovakh demokratychnogho rozvytku: problemy, realiji, perspektyvy. K. : TOV «Vydavnyctvo «Jurydychna dumka», 2008. 320 s.
12. Ostashova V. O. Pravove samovykhovannja studentsjkoji molodi v umovakh formuvannja ghromadjanskogho suspiljstva v Ukraini. Poltava : RVV PDAA, 2012. 169 s.
13. Gholovchenko V. V. Pravove vykhovannja uchnivsjkoji molodi: pytannja metodologiji ta metodyky. K. : Naukova dumka, 1993. 134 s.

14. Skakun O. F. Pravosoznanye kak komponent pravovoj systemy. Pravova kuljtura i ghromadjansjke suspiljstvo v Ukraini: stan i perspektyvy rozvytku: materialy mizhnarod. nauk. konf., m. Kharkiv, 12 zhovtnja 2007 r. / NDI derzh. budivnyctva ta miscevogho samovrjaduvannja. Akademija pravovykh nauk Ukrainy; Nacionaljna jurydychna akademija Ukrainy im. Jaroslava Mudrogho. Kh. : Pravo, 2007. S. 34-38.